

Mare

LEIDS UNIVERSITAIR WEEKBLAD 47STE JAARGANG — N^O 10 — 23 NOVEMBER 2023

Jongleren 'Als vrouw kom je altijd handen tekort'

14

Student stemt strategisch

Zwevende kiezers leken in de minderheid, slechts een enkeling twijfelde: 'Ik ga pas in het stemhokje beslissen'

2

4

Wat mogen ze? De wijze waarop beveiligers demonstranten achtervolgden heeft tot verontwaardiging geleid

Indrukwekkende plekken 'Je ontwikkelt professionele distantie', zegt Cleveringa-hoogleraar en oud-NIOD-directeur Frank van Vree, die behalve de Holocaust ook het koloniaal geweld in Indonesië onderzocht. 'Maar soms komt het hard binnen. Daar moet je niet bang voor zijn'

10

Wel/niet/deels Waarom de term ontoerekeningsvatbaar te vaag is

6

LITERAIR TALENT OPGELET

Wedstrijd Schrijf een kerstverhaal en win **€250** aan boekenbonnen!
kijk op www.mareonline.nl

Alleen sukkels nemen de geesteswetenschappen nog serieus

Uitgerangeerd, ondergefinancierd, op neergekeken, uit hun met boeken volgestouwde safe spaces een kantoorruimte mag heten gedonderd: het klassieke Bildungsideaal van de geesteswetenschappen legt het af tegen het universum ontsluitende potentieel van de deeltjesversneller, de winstgevendheid van de biofarmaceutische wetenschappen en de straatvechtersmentaliteit van de fossiele brandstoffen opgesoupeerde hebbende technische universiteiten. Tel daarbij op ondoordachte moties over pretstudies aan de rechterzijde van het politieke spectrum en universiteitsbestuurders die niet allemaal even begeestert op de bres voor hun geesteswetenschappen lijken te willen springen en het is duidelijk: alleen sukkels nemen ons nog serieus. *Winter is coming.*

En er staat meer zwaar weer aan te komen. Ook als de komende verkiezingen geen bruinhemd in het Torentje katapulteren, ziet de toekomst er niet bepaald stralend uit. Weinig wetenschapsgebieden zijn immers zo goed in staat tot self harm als de geesteswetenschappen en als we onszelf niet in de weg zitten door simpelweg niet in maatschappelijke debatten aanwezig te zijn, dan doen we het wel door onszelf door de overtreffende trap van politiek in plaats van wetenschappelijk geïnspireerde humorloze moralistische navelstaarderij tot absolute nietszeggendheid te degraderen (ja, ik heb het wél over jou, beste mede-geesteswetenschapper).

Ik heb het eerder opgemerkt, maar de geesteswetenschappen zijn in al hun glorie in de praktijk nog steeds niet altijd in staat om 'begrijpen' en 'begrip hebben voor' van elkaar te scheiden: de verschrikkelijke hel in Israël en Gaza heeft op pijnlijke wijze nog eens laten zien hoe sommigen hun regio-expertise liever gebruiken om het eigen gelijk boven nog warme lijken weg te trekken, dan te moeten erkennen dat menselijkheid een universele vorm van genade is die religie en politiek overstijgt en die eenieder ongeacht achtergrond toekomt. Misschien is het dan ook niet eens zo'n ramp als we eens de bezem door deze Augiasstal van maatschappelijk irrelevant gefröbel halen, moet de gedachte zijn. Het moet ook wel vermoeiend zijn om met geesteswetenschappers om te gaan: voor elke oplossing hebben ze altijd weer een nieuw en onverwacht probleem. Problematiseren is *our middle name*. Andersom is dat natuurlijk wat de maatschappij echt nodig heeft. Oplossingen voor problemen. Er is een heel financieringsinstrument – de Nationale Wetenschapsagenda – opgetuigd om deze 'u vraagt en wij draaien'-versie van de wetenschap op te tuigen. De bètawetenschappen, en dan zeker die op de technische universiteiten met hun zorgrobots en auto's op zonne-energie (waarom zien we toch nooit de vervuulende kanten?), want technologie redt, alle

'Alle mensen opgelet! Technologie redt, en ook nog zonder gebed!'

mensen opgelet, technologie redt, en ook nog zonder gebed. Dat we in die koene gooi naar onsterfelijkheid weleens kunnen sneven omdat het klimaat niet dezelfde beleidsplannen en prognoses leest als de dames- en herenbestuurders van de topsectoren nemen we klaarblijkelijk voor lief. In de tussentijd zijn er allerlei hilarische bij elkaar gefröbelde opinies voorbijgekomen die de geesteswetenschappen degraderen tot fopwetenschappen, tot een soort verzameling van veredelde en deftig gebrachte meningen, zonder iets serieus, iets controlebaars, iets aantoonbaars, iets bruikbaar. Deze missen hun uitwerking helaas niet. Ik dacht altijd dat het weliswaar zaak was om waakzaam te blijven en ervoor te zorgen dat dat soort terloopse kwaadwillendheid (want dat is het) niet stolt tot iets harders en onverzettelijkers dan een motietje hier of een columnpje daar, want maatschappijen zonder functionerende geesteswetenschappen scoren immers onveranderlijk laag op de democratische index.

Maar dit soort waakzaamheid is ouderwets gebleken, want we hebben onszelf een dolk in de rug gestoken door controleerbaarheid, empirie en feitelijkheid in een kwaad daglicht te stellen. Niet langer bieden we een Bildung, een opleiding die je maakt tot wat je allemaal kunt zijn, maar we geven je een in plexiglas gegoten versie van je door omstandigheden en genen gedetermineerde zelf, voor iedereen te bezichtigen, en dat met een malicieus normatief puritanisme dat het een aard heeft. Het is maar de vraag hoe lang het duurt voordat bijvoorbeeld de regiostudies met hun respectieve subjectiviteiten dood en amoreel zijn verklaard, want subjectiviteiten kunnen niet anders dan botsen en dan is het de vraag wiens subjectiviteit de grootste is. En dat is een vraag die, zoals de afgelopen weken weer eens is aangetoond, wordt beslecht met het zwaard.

Remco Breuker is hoogleraar Koreastudies

Meer strategische stemmers dan zwevers

De zwevende kiezers leken woensdagochtend in de minderheid: veel Leidse studenten kozen strategisch. 'Als de pvv de grootste wordt, is dat het eind van de universiteit.'

DOOR SEBASTIAAN VAN LOOSBROEK
FOTO'S TACO VAN DER EB

'Stem rechts! Stem rechts! Rechts aanhouden!' roepen drie studenten als ze de trap van studentenvereniging Minerva aflopen. Op de vraag of het de vvd is geworden, lopen ze snel door. 'Nee, absoluut niet!' antwoordt er een nog sarcastisch in het voorbijgaan. Het is de eerste keer dat Leidenaren kunnen stemmen op de sociëteit van de vereniging. 'We dachten voor de zomer al: hoe gaaf zou het zijn om een stemlocatie te zijn?' vertelt bestuurslid Jasmijn de Jong in de borrelzaal, naast het zaaltje dat tot stembureau is omgedoopt. 'Toen even la-

ter het kabinet viel, was het onze kans om dat te gaan organiseren. We staan midden in de stad, we gebruiken een groot pand: dit is een mooie manier om iets terug te doen voor de Leidenaren. Maandag zijn alle spullen, zoals de stemhokjes, door de gemeente geleverd.'

'We waren er vanochtend al om half zeven', zegt voorzitter Reinier Nijman. 'Om half acht gingen we open.' Woensdagochtend twijfelden de bestuursleden nog wat ze gaan stemmen. 'We hebben nog even het debat van gisteravond teruggekeken en heel lang met elkaar gedebatteerd', zegt De Jong. Uiteindelijk besloot ze niet strategisch te stemmen, maar op haar voorkeurspartij D66. 'Ik had nog nooit gehoord van strategisch stemmen, maar het ging er opeens veel over en dat heeft mijn keus ook beïnvloed', zegt Nijman. 'Ik ben voor vvd gegaan, maar anders was het D66 geworden.'

'Terwijl student security studies Alexander Knijf zijn bijjet in de stembus laat vallen, beaamt hij ook strategisch te hebben gestemd, op GroenLinks-PvdA. 'Ik had eerst D66, maar ik vind dat zij zich heel erg focussen op de lhbt-gemeenschap. Dat vind ik ook belangrijk, maar het is niet een van mijn prioriteiten.' Voor student bedrijfskunde en Minervaan Thomas was de keus eenvoudig. 'Ik ben vooral partij en gaan wegstrepen. Voor studenten is het mis-

'Ik weet het nog steeds niet, dus ik ga ter plekke beslissen'

schien niet de allerbeste partij, maar ik denk dat er veel dingen belangrijker zijn, zoals economie. Klimaat ook, maar wel op de goede manier. En ik vind dat werken moet lonen.' Op de vraag of het de vvd is geworden, antwoordt hij: 'Dat zou kunnen. Ik ga vanavond in ieder geval de uitslagenavond kijken op Minerva, hier worden de exitpols uitgezonden.' Ook in het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) komen veel studenten woensdagochtend hun stembijjet verzilveren. Opvallend: bijna alle studenten die *Mare* ondervraagt, kiezen voor een links-progressieve partij als Volt, D66 of GroenLinks-PvdA.

'Het was lastig en ik weet nog steeds niet of ik er honderd procent achter sta, maar ik heb GroenLinks-PvdA gestemd', vertelt student internationale veiligheid Luca, die samen met vriendinnen Floor en Isabelle naar de stembus is gegaan. 'Ik heb delen van debatten gekeken, programma's gelezen en de Stemwijzer gedaan.' Isabelle (pedagogische wetenschappen) heeft dezelfde keus gemaakt. Beiden hebben strategisch gestemd om GroenLinks-PvdA zo groot mogelijk te laten worden, ten koste van D66 en Volt. Floor (rechten) koos niet strategisch. 'Ik heb op nsc gestemd, daar sta ik met mijn verstand het dichtstbij.'

Dan komt hoogleraar Koreastudies Remco Breuker aangelopen. 'Het wordt een ideologische stem, maar die valt ook samen met een strategische', zegt hij. 'Ik heb er weinig over hoeven nadenken. Ik stem op Lisa Westerveld van GroenLinks-PvdA, die heeft een hart voor onderwijs en de maatschappij.' Ziet hij zijn partij de grootste worden? 'Ik hoop het met heel mijn hart. Als de pvv het grootst wordt, is dat niet goed voor het land en het eind van de universiteit zoals we die nu kennen. Ik wil een fatsoenlijk kabinet zonder vvd en pvv, maar dat wordt ingewikkeld.' Toch zijn niet alle stemmers zeker van hun keuze. 'Ik weet het nog steeds niet, dus ik ga ter plekke beslissen', zegt criminologiestudent Femke

als ze haar fiets voor de deur van het museum parkeert. 'De pvv vind ik te heftig, met hun beleid over buitenlanders. Ik twijfel tussen D66 en vvd. Ik vind Yesilgöz wel heel leuk. En eigenlijk boeit het me allemaal niet zo heel veel, ik vind dat het wel prima gaat en het hoeft niet heel veel anders.' Ze belooft na het stemmen te vertellen wat het is geworden. 'Strategisch stemmen werkt niet', zegt David den Hartog, duoraadslid van lokale partij Studenten voor Leiden (svl), stellig als hij het stembureau betreedt. 'Ik ben zelf een vertegenwoordiger van een kleine partij. Je moet gewoon stemmen op waar je je het best bij voelt. Anders hadden wij ook nooit zetels gehaald bij de gemeenteraadsverkiezingen.' Het wordt Volt. 'Zij zijn voor radicalere systeemverandering, Europese verbondenheid en het afschaffen van het toeslagenstelsel. En ze hebben klimaatplannen waar ze meer haast mee hebben dan andere partijen. Dat is wel geboden.' Zwevende kiezer Femke komt het stembureau uitlopen. 'Ik heb D66 toch het voordeel van de twijfel gegeven', bekent ze. 'De vvd krijgt al genoeg stemmen. Ik heb op een vrouw uit Den Bosch gestemd, laag op de lijst. Zij komt net als ik uit Brabant, dat vind ik leuk.'

Toen we nog op klompen liepen, hadden we ook pech

De huidige lichter studenten is helemaal geen pechgeneratie, vinden demissionair ministers Robbert Dijkgraaf en Ernst Kuipers (D66). De pechgeneratie is van alle tijden. 'Je drukt jezelf een stempel op en gaat onderuit zitten.'

DOOR TAMAR TROS
FOTO TACO VAN DER EB

Ongeveer honderd Leidse studenten zitten woensdagavond in de grote zaal van Nobel om met demissionair ministers Robbert Dijkgraaf (onderwijs) en Ernst Kuipers (volksgezondheid) in gesprek te gaan over studentenwelzijn, de pechgeneratie en de legalisering van drugs. Het symposium is op uitnodiging van de Minerva Debating Society, een subvereniging van studenten-corps Minerva.

Dr. Liza Mügge van de Universiteit van Amsterdam leidt de avond in en vertelt over haar onderzoek naar toenemend geweld tegen politici, diversiteit in de politiek en hoe studenten kunnen bijdragen aan die diversiteit.

'Het is bijvoorbeeld belangrijk voor vrouwen om andere vrouwen campagne te zien voeren. Dat alleen leidt al tot meer politieke interesse en aspiraties onder vrouwen. De haat die vrouwelijke politici nu veel krijgen werkt averechts: dan denken andere vrouwen: ik ga wel wat anders doen.'

Een van de aanwezigen in de zaal is de Leidse pedel Erick van Zuijlen. 'Aan onze universiteit is 33 procent van de hoogleraren een dame', zegt hij. 'Landelijk ligt dat op 20 procent. Dan doen wij het al heel goed, toch?' 'Dat is een mooi begin', reageert Mügge. 'Maar ik ben daar nog lang niet tevreden mee.' Vanuit de zaal klinken instemmen-de geluiden.

Ze moedigt de toeschouwers aan om zowel op een vrouw als op een jongere te stemmen, als dit mogelijk is bij de partij waarop ze willen stemmen. 'De meerderheid in de Kamer bestaat nog altijd uit theoretisch opgeleide, witte mannen van middelbare leeftijd.'

Dan is het tijd voor Dijkgraaf en Kuipers om het podium op te komen en plaats te nemen tegenover twee studenten van Minerva die het gesprek zullen leiden. De eerste vraag: hoe was de studententijd van deze twee ministers? Dijkgraaf: 'Wij zijn allebei in 1978 begonnen in een heel sombere tijd. Maar dat was juist heel bevrijdend. Het maakte niet uit wat je ging studeren, want je werd sowieso werkloos.'

Kuipers: 'In die tijd was het nog volstrekt normaal - in Groningen dan - om op klompen door de faculteit te lopen.' Ook andere onderwerpen passeren de revue, zoals de verlaging van het bsa, het mogelijk afschaffen van cum laude en andere maatregelen om de studiedruk te verlagen. Maar: tot nieuwe inzichten leiden die thema's niet.

Interessanter wordt het wanneer een van de debatleiders vraagt hoe Kuipers, als minister van volksgezondheid, denkt over de legalisatie van bepaalde drugs, zoals cannabis. Volgens Kuipers is het in Nederland een beetje apart geregeld, omdat het bezit en gebruik legaal is, maar productie en distributie illegaal. 'Dat creëert een spanningsveld vanuit het perspectief van volksgezondheid, omdat we geen controle hebben over de kwaliteit van de drugs. Als we cannabisgebruik tolereren, dan moeten het hele traject, van productie tot verkoop, legaliseren. Dan kunnen we letterlijk een bijsluitertje bieden bij cannabis.'

Iemand uit het publiek vraagt zich af wat de overheid ervan weerhoudt om het per direct te legaliseren. 'Ik zie alleen maar voordelen, zoals meer belastinginkomsten en controle over het product.'

Kuipers: 'Dat gaat weer een stap te ver. We weten nog niet waar we tegenaan gaan lopen. Wat doet volledige legalisering met criminaliteit? Handhaving? Volksgezondheid en gezondheidszorg? Dat soort vragen moeten we eerst verkennen in een gecontroleerde setting, zoals een experiment. Ga ik ervan uit dat het experiment slaagt? Ja.' De politici proberen ook de jongeren een hart onder de riem te steken nadat ze de vraag krijgen: 'Moeten we deze generatie wel een "pechgeneratie" noemen, wanneer het niet over pech gaat, maar om bewuste keuzes die politici hebben gemaakt?'

Dijkgraaf vindt dat de studenten zich niet te veel moeten aanstellen: 'We moeten oppassen met die term. Even heel eerlijk: je hebt niet zo veel misgelopen. De aanvullende beurs is altijd gebleven, je had een ov-reisproduct en kon lenen als extra mogelijkheid. Maar ik snap de emoties. Er is nu een nieuwe ronde met verkiezingen.'

Ook Kuipers is geen fan van de term: 'Je drukt jezelf een stempel op en gaat onderuit zitten, want je bent van de pechgeneratie. Toen wij in '78 begonnen waren wij de pechgeneratie, want er waren geen banen. De studenten die vlak voor ons begonnen moesten na hun studie twee jaar in militaire dienst en vonden dat zij daarom de pechgeneratie waren. Ik wil jullie oproepen om te geloven in je eigen krachten. De arbeidsmarkt is beter dan ooit tevoren.'

'Ook aan universiteit geldt het demonstratierecht'

De manier waarop beveiligers reageerden op het protest in het Wijnhavengebouw was 'juridisch twijfelachtig', oordeelt een expert. Volgens het college van bestuur 'wordt op dit moment geëvalueerd wat er precies is gebeurd'.

DOOR MARK REID
BEELD MARCEL VAN DEN BERG

Het optreden van de beveiliging van de universiteit bij een demonstratie voor Students for Palestine in het Wijnhavengebouw leidt tot veel kritiek. In een open brief noemen meer dan driehonderd medewerkers en evenveel studenten de reactie van de beveiliging op de demonstratie een 'institutionele poging mensen het zwijgen op te leggen'.

Bij de demonstratie op 9 november probeerden beveiligers van de universiteit een demonstratie voor Palestina eerst te verhinderen, later achtervolgende ze studenten en medewerkers over straat. Volgens de open brief leidt dit soort optreden van de beveiligers tot een angst- en zwijgcultuur waarin 'alle discussies over Palestina gezien worden als gevaarlijk, onrechtmatig en reden tot beveiliging'.

De ondertekenaars roepen het college op om mensen vrij te laten 'discussieren, debatteren en het oneens te zijn over kwesties rond Palestina zonder de dreiging van toezicht en repressie'. Daarnaast moet er volgens de brief een onderzoek komen naar de beveiliging.

Ook de universiteitsraad heeft laten weten een onderzoek te willen naar het handelen van de beveiliging op 9 november. In een artikel op de site van de universiteit reageert voorzitter van het college van bestuur Annetje Ottow op de onrust. 'Ik vrees dat niemand op de universiteit beter is geworden van deze episode, want het heeft vooral voor meer angst en boosheid gezorgd binnen onze gemeenschap. Deelnemers aan de demonstratie voelen dat zij onheus zijn bejegend door de universiteit. En een deel

van de getuigen van de demonstratie is op haar beurt ontzettend bang en begrijpt niet waarom het protest doorgang kon vinden.' Op de vraag wat er precies is misgegaan tijdens de demonstratie antwoordt Ottow in het artikel dat dat in de eerste plaats ligt aan het feit dat de demonstratie niet was aangemeld. 'Die regels zijn er juist om ervoor te zorgen dat wij ons allemaal veilig en vrij binnen onze gemeenschap kunnen bewegen en de situatie beheersbaar blijft.'

Wel onderkent ze dat er kritiek is geleverd op het handelen van de beveiliging: 'Daar hebben wij meldingen van ontvangen en dat zijn serieuze aantijgingen. Op dit moment wordt geëvalueerd wat er precies is gebeurd.'

Mare vroeg de universiteit naar een reactie op het handelen van de beveiligers, onder andere het inzetten van willekeurige medewerkers als beveiligers en het achtervolgen van studenten en medewerkers over straat.

Woordvoerder Mischa van Vlier liet weten dat 'wij sowieso geen mededelingen doen over individuele medewerkers, en wij de evaluatie als een interne aangelegenheid beschouwen. Vanzelfsprekend kijken we goed naar deze kwestie en trekken wij, indien opportuun, lering uit de gebeurtenissen.' Op vragen of de universiteit na een evaluatie nog wel met een reactie zou komen zei Van Vlier dat hij dat niet verwachtte.

Volgens strafrechtadvocaat Ineke van den Brûle, die gespecialiseerd is in demonstratierecht, moeten beveiligers zich in de eerste plaats deëscalerend opstellen: 'Ook op een universiteit geldt het demonstratierecht.'

Dat de beveiliging foto's wilde maken van de identiteitsbewijzen van de demonstranten is volgens Van den Brûle juridisch gezien twijfelachtig. 'Particuliere beveiligers en portiers mogen bezoekers vragen zich te identificeren, als dat ook in het huisreglement staat. Als iemand dat niet wil, mag de beveiliging diegene toegang weigeren. Als mensen eenmaal binnen zijn en daar een spandoek uitvouwen of leuzen gaan roepen, is de beveiliging niet bevoegd hun identificatie te vorderen, laat staan er een foto van te maken. Dat gaat te ver.'

Op donderdag 23 november zijn klimaatdemonstranten van plan om een gebouw van de universiteit te bezetten. Ook hier kan de beveiliging volgens Van den Brûle niet meer doen dan een willekeurige burger.

'Net als iedereen mag een beveiligers overgaan tot aanhouding van een verdachte op heterdaad, maar een demonstratie houden is niet strafbaar. Ook niet als er vooraf geen kennisgeving is

geweest. Dat wordt anders als de demonstranten gevorderd worden om weg te gaan, dan kan er sprake zijn van lokaalvredebreuk. In dat geval mag een beveiligers wel iemand aanhouden, maar hij mag daar geen geweld bij gebruiken. Van den Brûle: 'Een beveiligers mag iemand bij een heterdaad vasthouden totdat hij kan worden overgedragen aan de politie. Wanneer een verdachte zelf geweld gebruikt mag de beveiligers zich verdedigen, mits het gaat om gepast geweld. De beveiligers mag ook fysieke dwang gebruiken om de verdachte onder zich te houden, maar daarmee moet hij direct ophouden wanneer de verdachte zich overgeeft. Maar bij mensen die vreedzaam demonstreren is dit allemaal niet aan de orde. Dan geldt: tolereer en faciliteer dat mensen gebruikmaken van betoging.'

Op woensdag stuurde de faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen een mail naar alle medewerkers en studenten, waarin stond dat als de bezetting van End Fossil in een van hun gebouwen zou plaatsvinden, dit zou worden getolereerd, mits 'de groep wil communiceren en zich aan de huisregels houdt'.

Kamervragen over flyer Students for Palestine

Kamerleden Nicki Pouw-Verweij (BBB) en Harm Beertema (PVV) hebben maandag Kamervragen aan demissionair Onderwijsminister Robbert Dijkgraaf gesteld over een flyer die Students for Palestine op de Haagse campus van Universiteit Leiden zouden hebben verspreid.

De flyer refereert aan de aanval van Hamas op 7 oktober met de tekst: 'At first light on Saturday, October 7th, the Palestinian resistance gave an astonishing response to the ever-continuing violence of Zionism.' En: 'Glory to Gaza and all of Palestine for their daring and exemplary resistance.'

De Kamerleden stellen dat het college van bestuur niets heeft gedaan tegen het 'verspreiden van antisemitische flyers op de universiteit', terwijl de universiteit 'al op 15 oktober 2023 met een e-mail werd gewaarschuwd' over het pamflet. Omdat het college niet zou hebben ingegrepen wordt Dijkgraaf gevraagd of hij bereid is 'de Raad van Toezicht van de universiteit te verzoeken het college ontslag te verlenen nu dit aantoonbaar zo schrijnend tekort is geschoten in het beschermen van een deel van de samenleving dat in deze tijd onder grote druk staat'.

In een interview op de universiteitsite noemt collegevoorzitter Annetje Ottow de pamfletten 'echt verwerpelijk' en 'onacceptabel'. Verder ontkent ze dat de universiteit het 'verspreiden van de flyers gewoon heeft toegestaan. Het uitdelen van pamfletten op de universiteit mag helemaal niet.'

18 miljard beesten verspild

Per jaar worden er wereldwijd 18 miljard kippen, kalkoenen, varkens, schapen, geiten en koeien verspild die voor consumptie zijn bedoeld. Dat blijkt uit Leids onderzoek.

DOOR TAMAR TROS

Voedselverspilling is geen nieuw probleem, maar werd tot nu toe alleen onderzocht vanuit de impact op het milieu, zoals het klimaat. De Leidse onderzoekers Juliane Klaura, Laura Scherer en Gerard Breeman deden dit vanuit het perspectief van dierenwelzijn. Dat is een 'relatief nieuwe invalshoek', zegt Laura Scherer, universitair docent aan Leiden University's Institute of Environmental Sciences. 'Mensen willen niet weten wat er achter het vlees op hun bord speelt. Ze geven vaak wel om dieren, maar sluiten zich af van dit soort informatie zodra ze aan de eettafel zitten.'

De drie baseerden het onderzoek op gegevens uit 2019 en keken naar de globale consumptie van de zes meest gedomesticeerde dieren. 'We hebben dit jaar gekozen omdat de jaren daarna door de coronacrisis andere resultaten zouden opleveren. Ik kan me voorstellen dat er toen nog meer dieren verloren zijn gegaan door bijvoorbeeld sluitingen van boerderijen en slachthuizen. Daarnaast is de vleesconsumptie gestegen de afgelopen jaren, vooral in ontwikkelende landen. Meer consumptie betekent meer verlies en verspilling.'

De 18 miljard dieren die verloren gingen, vormen een zesde van de totale hoeveelheid geproduceerd vlees. Wereldwijd bedraagt de gemiddelde productie 2,4 dieren per jaar per persoon. In Nederland ligt het gemiddelde op 3,3 dieren per persoon.

'Dat is lager dan het Europese gemiddelde, maar Nederland bevindt zich zonder twijfel in de slechtere helft van alle landen die we geanalyseerd hebben', zegt Scherer. 'Het is vooral aan de consumptie om dit te veranderen.' Bijna 94 procent van de verspilling bestaat uit kippen. 'Ze vormen de overgrote meerderheid doordat het kleine dieren zijn. Een kip levert minder vlees op dan een koe. Dus zijn er meer kippen nodig en gaan er ook meer verloren.'

'Ons onderzoek gaat expliciet over het aantal dierenlevens dat verloren ging, maar wanneer we het hebben over oplossingen zal je verschillende factoren moeten meewegen en tot een politiek compromis moeten komen.'

Abonneer je ook op onze nieuwsbrief

Criminoloog Roosmarijn van Es onderzocht hoe psychologische rapporten over verdachten – die niet mogen meewegen in de bewijslast – het oordeel van rechters soms tóch beïnvloeden. ‘Hoe kun je objectieve criteria opstellen voor iemands psyche?’

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO ROBIN VAN LONKHUIJSEN/ANP

Begin mei 2019 ziet Thijs H. steeds meer verborgen boodschappen in kentekens van auto's, in tijden van klokken en nieuwsberichten. Uiteindelijk krijgt hij zo de opdracht dat hij twee mensen moet vermoorden. 'Anders zal zijn familie worden uitgemoord', blijkt uit het verslag van het gerechtshof in Den Bosch. Op 4 mei grijpt hij een scherp mes uit de keukenla en trekt hij in de Scheveningse Bosjes een vrouw van haar fiets en steekt haar dood. Twee dagen later zit hij bij zijn ouders op de bank en krijgt hij het idee dat de televisie hem vertelt dat zijn moeder eraan gaat. Vanaf dat moment ziet hij overal boodschappen. 'Ergens die avond heeft hij in ieder geval opgepikt dat hij opnieuw mensen moet doden: het moeten er twee zijn.'

Op 7 mei pakt hij een groot mes uit de keuken van zijn ouders, stopt dat in zijn rugzak en loopt naar de Brunssummerheide. Daar rent hij naar een vrouw toe en steekt net zo lang op haar in tot ze dood is. Even later steekt hij een man neer die zijn hond aan het uitlaten is. Ook dit slachtoffer overleeft het niet.

Thijs H. wordt opgepakt en vervolgd. Vorige maand bepaalde de Hoge Raad dat de eerdere uitspraak van het gerechtshof blijft staan: een gevangenisstraf van 22 jaar en tbs met dwangverpleging. De rechtbank had H. eerder veroordeeld tot een gevangenisstraf van 18 jaar en tbs met dwangverpleging.

Verschrikkelijk treurig

'Het hete hangijzer in deze zaak', zegt Roosmarijn van Es, universitair docent criminologie, 'is dat er drie zogeheten pro Justitia-rapporten zijn. Dat zijn evaluatieverslagen over de psychische gesteldheid van de verdachte, uitgevoerd door een psycholoog of psychiater. Daarin komen vragen aan bod als: had deze persoon op het moment van het delict last van een of meerdere psychische stoornissen? En hadden deze invloed op het plagen van het delict?'

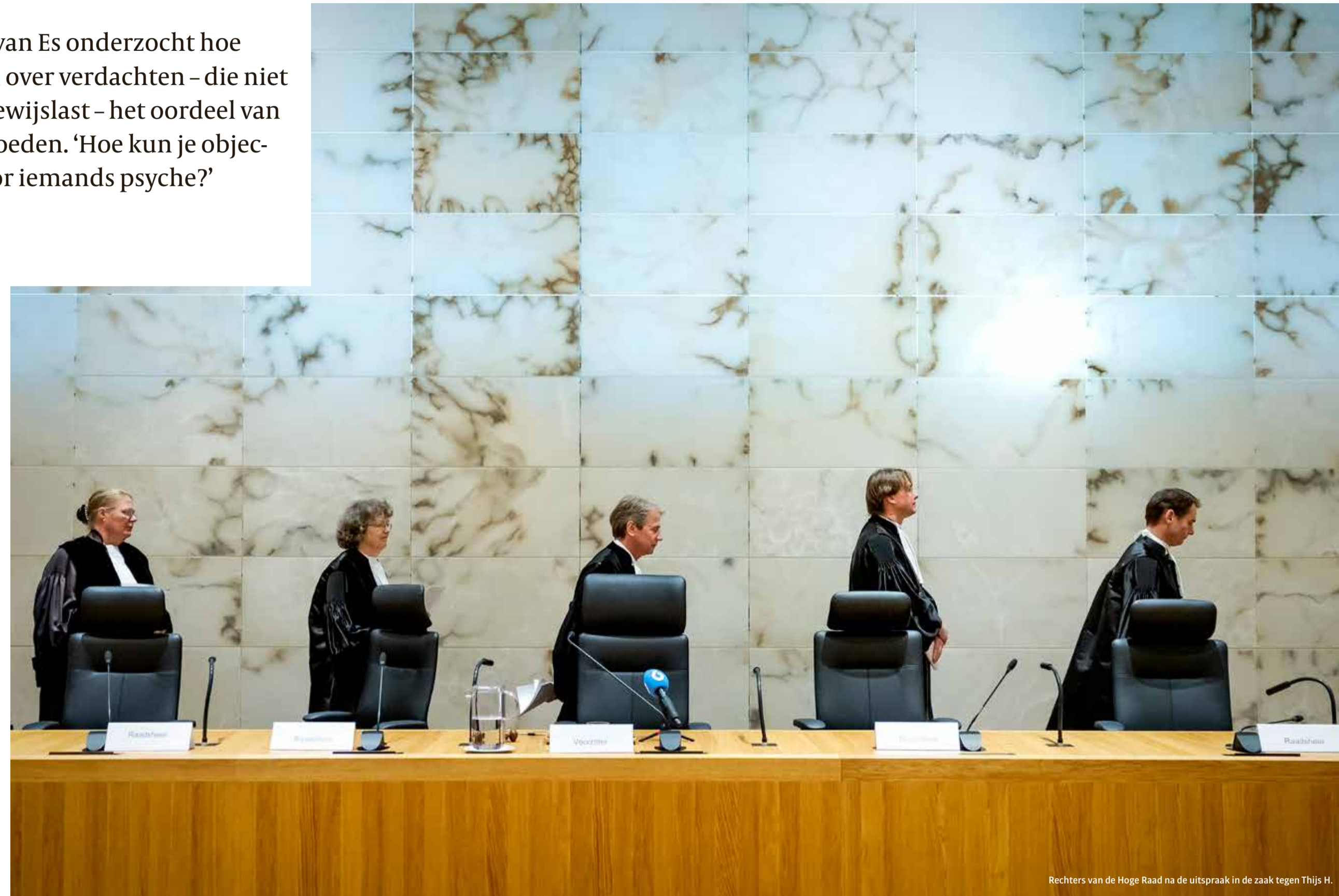
In ongeveer een kwart van de zaken die voor de meervoudige kamer komt, wordt zo'n rapport opgesteld. Van Es, die onlangs promoveerde, onderzocht welke invloed ze hebben op de besluiten die rechters nemen.

'In de zaak Thijs H. speelden onderzoeken die elkaar tegen spraken een grote rol. In eerste aanleg bij de rechtbank is H. onderzocht bij het Pieter Baan Centrum. Ze verklaarden hem volledig ontoerekeningsvatbaar. Hij zou dan niet een straf, maar een tbs-maatregel moeten krijgen.'

In het hoger beroep is er nog meer onderzoek gedaan. 'Er kwam een rapport op verzoek van de verdediging én nog een nieuw rapport in opdracht van de raadsheren-commissaris. In dit laatste rapport vonden de deskundigen dat H. wel een stoornis heeft, maar ze konden er niet helemaal de vinger op leggen welke. Het was dan ook lastig om te bepalen wat de doorwerking van de stoornis is geweest in het delict. De onderzoekers konden ook geen advies geven over de toerekeningsvatbaarheid.'

Het hof heeft uiteindelijk aan dat laatste rapport het meeste gewicht gehangen en oordeelde dat de feiten in verminderde mate konden worden toegerekend. 'Het is een verschrikkelijke en enorm treurige zaak. Deze man heeft psychische problemen, daar is geen discussie over. Ik vind het heel schrijnend dat hij nu eerst 22 jaar de gevangenis in moet voordat hij hulp krijgt.'

De behandelmogelijkheden in de gevangenis zijn heel

Rechters van de Hoge Raad na de uitspraak in de zaak tegen Thijs H.

Wist de verdachte wat hij deed?

beperkt, en pas twee jaar voor het eind van de gevangenisstraf mag H. de tbs in. 'Hij zit dus twintig jaar binnen voordat hij kan doorstromen naar een kliniek. Ik vind dat heel lastig. Dat moet je eigenlijk niet willen.'

Moelijk grijpbaar

De zaak kent meer moeilijkheden, vindt Van Es. 'Het begrip ontoerekeningsvatbaar is breed en vaag. In deze zaak heeft de Hoge Raad geprobeerd daar handen en voeten aan te geven. Er is een eerste toetsingskader opgesteld, maar wat er nu ligt, maakt het niet per se makkelijker. Wanneer ben je je er écht niet van bewust dat iets fout is? Het gaat zó over iemands psyche en innerlijke motieven: hoe kun je daarvoor objectieve criteria opstellen? Dat blijft een moeilijk grijpbaar concept. Ik zou mijn handen er niet aan willen branden. Ik ben benieuwd hoe hier in toekomstige zaken invulling aan wordt gegeven.'

Voor haar proefschrift deed de criminoloog een experi-

ment onder tweehonderd rechten- en criminologiestudenten. In een fictieve zaak over zware mishandeling keek ze in hoeverre de aanwezigheid en inhoud van een pro Justitia-rapportage van invloed was op de overtuiging van schuld. Het pro Justitia-rapport mag namelijk niet meewegen in de bewijsbeslissing, en dient alleen als achtergrondinformatie.

'Er staat echter heel veel over de verdachte in, en dat schetst een soort context. Als je aan schizofrenie lijdt, last van wanen hebt en paranoïde bent, kun je agressief uit de hoek komen. Dat zegt echter niets over of je het geweldsfeit waarvan je wordt verdacht ook daadwerkelijk hebt gepleegd. Mensen hebben door talloze boeken, series en films allerlei ideeën over schizofrenie. Dat heeft waarschijnlijk invloed op de beoordeling.

'Als die connectie gemaakt wordt, ben je dan eerder overtuigd van de schuld van de verdachte? Wat gebeurt er bij een beslisser als deze weet dat de verdachte psychische stoornissen heeft die het gepleegde delict goed kunnen

‘Het begrip ontoerekeningsvatbaar is breed en vaag’

verklaren? Geeft dat een rechter een zetje: de verdachte zal het wel gedaan hebben? Ik wilde dat onderzoeken, ook al weten we dat het juridisch gezien geen klap uit zou moeten uitmaken.

Het bleek wel degelijk uit te maken, zo bleek uit het experiment. 'Puur de aanwezigheid van een rapport had een fors effect. Als er geen rapportage in het dossier zat, zagen we dat twee derde van de studenten de verdachte schuldig bevond. Met rapportage steeg dat naar 85 procent. Dat is een significante toename.'

Denkfouten

Zijn rechters vatbaar voor dezelfde valkuilen? 'Het is lastig om die conclusie te trekken, maar het zou me niet verbazen dat een rapportage meeweegt in de bewijsbeslissing, waarvoor het niet mag worden gebruikt. Mensen, en dus ook rechters, zijn immers vatbaar voor allerlei denkfouten.

'Ik heb het niet hard kunnen toetsen onder rechters. Dat is

wel een enorme kanttekening. Om onderzoek onder strafrechters te mogen doen, heb je toestemming nodig van de Raad voor de Rechtspraak. Omdat ik voor deze experimenten veel rechters nodig zou hebben, vonden ze dat een zware belasting en kreeg ik helaas geen toestemming. 'Ik denk wel dat een betere training voor rechters goed zou zijn. Ze moeten basiskennis hebben over veel voorkomende stoornissen en hoe die gerelateerd zijn aan gedrag, zodat ze geen besluiten nemen gebaseerd op onjuiste ideeën. Dat kun je voorkomen door cursussen en bijscholing. Het zou rechters ook helpen de rapporten beter te snappen.'

Dat is namelijk nog wel eens een probleem, bleek uit de uitgebreide gesprekken die Van Es hield met zeventien rechters. 'Zij vertelden dat ze de rapporten van groot belang vinden. Rechters willen straffen combineren met zorg indien dat noodzakelijk is. Dat kun je alleen als je een goed beeld van de verdachte hebt. Maar ze krijgen heel veel informatie uit een andere discipline waarvan ze iets moeten maken. Met name de Pieter Baan centrum-rapporten zijn zeer uitgebreid. Je wordt overspoeld door al die gegevens. Het is dus best lastig om daar uit te halen wat je moet weten.'

Overbelast

Het is er de laatste jaren ook niet makkelijker op geworden. 'Voorheen werkten deze rapportages met vijf gradaties van toerekeningsvatbaarheid. Een paar jaar geleden zijn dat er drie geworden: 'Ontoerekeningsvatbaar, verminderd toerekeningsvatbaar en toerekeningsvatbaar'. Als twee rapporteurs een advies schrijven en er zijn vijf opties, dan is de kans dat ze verschillende categorieën noemen groter en dat maakt de beoordeling voor de rechter lastiger. Het idee was om die betrouwbaarheid te vergroten door het aantal gradaties terug te brengen.'

Maar volgens rechters werd hun werk daardoor juist moeilijker. 'Er komt nu nog meer op ons of bord terecht, vertelden zij. Heel veel verdachten komen namelijk nu in die grote middencategorie "verminderd" terecht. Rechters worstelen vervolgens met vragen als: hoeveel straf moeten we dan aftrekken? Een beetje? Of juist veel?'

Een ander punt is dat zowel justitie als de psychiatrie overbelast zijn. 'Er is al een aantal jaar een tekort aan deskundigen waardoor de rapporten redelijk laat aan dossiers worden toegevoegd. Rechters moeten die op het laatste moment nog doornemen. Er is ook steeds minder tijd om experts op te roepen voor een zitting. Je kunt niet verwachten dat deskundigen last minute hun agenda leeggeven om naar de rechtbank te gaan. Er is een overload aan zaken aan beide kanten, dat maakt het erg ingewikkeld.'

'Ik hoop dat de twee disciplines beter met elkaar gaan communiceren. Soms gaat het om heel simpele dingen. Als je dan hoort dat een rapporteur niet standaard een terugkoppeling krijgt over wat er met een advies is gebeurd in een strafzaak, is dat niet goed. Het is een kleine moeite om dat wel te doen. Hier laat justitie echt kansen liggen.'

Roosmarijn van Es, *The mind in the courtroom: on forensic mental health reports in judicial decision-making about guilt and sentencing in the Netherlands*. Promotie was 9 november.

Leerlingen van Visser 't Hoofd Lyceum komen examenuitslagen ophalen (en maakten geen deel uit van het onderzoek)

Ook al hebben ouders en docenten dat zelf niet in de gaten, nog steeds spelen vooroordelen en traditionele rolpatronen een grote rol in opvoeding en onderwijs, ontdekte Antoinette Kroes. 'Heel weinig mensen maken expres onderscheid, maar onbewust gebeurt het wel.'

DOOR MARCIËLLE VAN DER KRAAN
FOTO'S TACO VAN DER EB

De jongens tegen de meisjes

Meisjes zijn 'sletten', jongens zijn 'players', witte meisjes worden het meest geprezen op school en jongens zijn beter in technische vakken. Deze vooroordelen gelden nog steeds bij zowel ouders als docenten, zo blijkt uit onderzoek van Antoinette Kroes.

Voor haar onderzoek liet de promovendus ouders in gesprek gaan met hun tienerzonen en -dochters over onderwerpen zoals huiswerk, bijbaantjes en zoenen. Daarbij moesten ouders reageren op stellingen als: 'Thijs heeft verkering met zijn zesde vriendinnetje. Wat voor iemand is Thijs?' Of: 'Lieke heeft met iemand gezoend die ze niet kent. Wat voor persoon is Lieke?' Bij de helft van de gezinnen werden de namen omgewisseld.

Tegen dochters werd vaker gezegd dat Lieke onzeker is, zich onder druk laat zetten of met een jongen zoent omdat hij het wil, vertelt Kroes. 'Dit zeiden vooral moeders tegen hun dochters. Het vooroordeel is dat meisjes minder dominant zijn en zich door anderen laten beïnvloeden in hun keuze. Bij jongens werd dat soort dingen niet gezegd.'

Voorals vaders lieten zich negatief uit over Thijs als ze met hun dochters spraken, maar niet als ze met hun zoons spraken. 'Waarschijnlijk vanuit het idee dat vaders hun dochters moeten beschermen.' Ook antwoordden ouders vaak vager tegen hun dochters dan tegen hun zoons. 'Dat kan ook voortkomen uit het bewustzijn dat meisjes die zoenen vaker worden veroordeeld. Voor meisjes werd ook vaker het woord "slet" gebruikt en voor jongens het woord "player". Dat is de klassieke dubbele standaard: mannen worden geprezen voor hun seksuele gedrag en vrouwen in zekere zin bestraft.' Uiteindelijk was meer dan de helft van de ouders positief en gebruikten dit soort woorden niet.

Om vooringenomenheid bij leerkrachten te onderzoeken, bekeek Kroes ook nog eens 247 rapporten van leerlingen van verschillende basisscholen. Juffen en meesters waren over het algemeen erg positief, maar voor witte meisjes leken ze het vaakst een goed woordje over te hebben. Kinderen met een migratieachtergrond kregen de meeste negatieve opmerkingen.

'Ik heb samen met taalkundige Meike de Boer linguïstisch onderzoek gedaan en gekeken naar de mate van abstract taalgebruik op schoolrapporten. Uit eerder onderzoek bleek namelijk dat wanneer iemand voldoet aan de verwachtingen, men abstract taalgebruik hanteert en wanneer iemand niet aan de verwachtingen voldoet, mensen concreter zijn.'

Stel dat een scholier de deur openhoudt voor een leerkracht. 'Als dit in de lijn der verwachting ligt, zal een docent die leerling "behelp-

Antoinette Kroes draagt haar proefschrift op aan baliemedewerker én paranimf Yilmaz Gülbitti

zaam" noemen. Zo niet, dan wordt concreet benoemd dat die leerling "de deur openhoudt". Leerkrachten waren abstract in hun negatieve opmerkingen van kinderen met een migratieachtergrond, omdat dat kennelijk in hun lijn der verwachting ligt.'

Tijdens haar onderzoek vroeg de promovendus zich steeds vaker af: waar is dat schoolrapport eigenlijk voor? 'Tachtig procent van alle opmerkingen ging over het karakter van het kind en niet over de kwaliteiten. In het rapport van een meisje van zes stond dat ze in haar tekeningen geen gevoel had voor schoonheid en harmonie. Wat moet je daarmee als kind? Zouden er geen tips in moeten staan hoe je je verder kunt ontwikkelen?'

Kroes komt zelf ook uit het onderwijs en geeft inmiddels ook workshops om pabo-studenten en docenten bewuster te maken van mogelijke subtiele vooroordelen. 'Ik heb tijdens mijn opleiding nooit geleerd hoe je een rapport moet schrijven. Veel docenten doen daarom maar gewoon wat ze denken dat goed is.'

Volgens Kroes brengen docenten hun vooroordelen vaak onopvallend over: 'Denk bijvoorbeeld aan docenten die bij exacte vakken de ingewikkelde vragen, uitdagende feedback en extra opdrachten voornamelijk aan jongens geven. Zo krijgen steeds meer jongens de kans zich te ontwikkelen en worden ze bevestigd in het idee dat zij beter in die vakken zijn dan meisjes.'

Maar het onderscheid gaat soms nog verder. 'Uit eerder onderzoek blijkt dat docenten jongens en meisjes ook verschillend becijferen. Docenten kregen twee exact dezelfde toetsen, maar een met een jongensnaam erboven en de ander met een meisjesnaam. Wat bleek? Jongens werden bij wiskunde bevooroordeeld en meisjes bij het vak Nederlands - soms tot wel twee punten verschil - terwijl docenten gewoon een nakijkmodel kregen.'

Het beïnvloedt ook profielkeuzes. 'Bij exact hetzelfde rapport met niet al te beste cijfers, kregen jongens vaker het advies een exact profiel te volgen dan meisjes. Dat heeft voor de langere termijn grote gevolgen. Er zijn heel weinig mensen in het onderwijs die expres onderscheid maken, maar onbewust gebeurt het dus wel.'

Tot haar ergernis wordt Kroes regelmatig verweten dat ze zich met onbelangrijk onderzoek bezighoudt. 'Mensen denken soms zelfs dat die vooroordelen niet eens bestaan. Maar sommige stereotypen zijn zo sterk dat meiden zich nog steeds schamen voor hun seksualiteit, mannen nog altijd vaker exacte beroepen doen dan vrouwen en mannen niet over hun gevoelens durven praten, waardoor zij vaker zelfmoord plegen. Vooroordelen hebben invloed op ons denken en kunnen wel degelijk schadelijk zijn. Dus ja, dit onderzoek is belangrijk en ik blijf me ervoor inzetten.'

'Ze is de eerste die aan baliemedewerkers denkt'

Antoinette Kroes draagt haar proefschrift op aan alle baliemedewerkers van het Wijnhavengebouw, met in het bijzonder Yilmaz Gülbitti, die bij haar promotie optreedt als paranimf. 'Velen weten niet wat voor bijzondere mensen achter de balie zitten.'

'We zijn vereerd dat Antoinette haar proefschrift aan ons heeft opgedragen', vertelt Gülbitti. 'Het is de eerste keer dat iemand aan de baliemedewerkers denkt. Ze biedt ons altijd een luisterend oor en wij haar.'

'Ik vind het raar dat baliemedewerkers nog nooit eerder in een proefschrift zijn bedankt', zegt Kroes. 'Zonder hen had ik nooit mijn onderzoek kunnen doen. Ik zie hoe ondergewaardeerd zij zijn en wat ze meemaken.'

Volgens haar krijgen de 'mannen van de receptie' regelmatig te maken met agressie en racisme. 'Zowel van studenten als collega's. Terwijl zij slechter betaald worden ten opzichte van andere medewerkers.'

Zo zou tijdens de coronacrisis een onderzoeker hebben geëist dat het Wijnhavengebouw langer open moest blijven voor diens onderzoek. Met de avondklok die om negen uur 's avonds inging, moest het faculteitsgebouw in Den Haag om zeven uur sluiten. Dan werden alle zalen nagelopen en konden ook de receptiemedewerkers tijdig naar huis.

Kroes: 'Iemand van de onderzoeksfaculteit stond schreeuwend aan de balie van "Weet je wel wie ik ben? Jullie moeten het gebouw voor mij openhouden en om kwart voor negen ga ik naar huis!" Die houding dat baliemedewerkers niet belangrijk zijn en er alleen zijn om te zorgen dat de belangrijke mensen hun werk kunnen doen, zie ik jammer genoeg vaker terug.'

Gülbitti weet zich daar overheen te zetten. 'Discriminatie is overal. Als ik het ergens niet mee eens ben, laat ik van me horen. Sommige mensen kijken op je neer, maar anderen ook weer niet. Het is hoe je er zelf mee omgaat.' Hij kan goed voor zichzelf opkomen, weet Kroes. 'Hij is een heel mooi mens met een bijzonder leven. In totaal is hij vijf keer Europees wereldkampioen taekwondo geworden, hij is verpleegkundige geweest, hij heeft bij de politie gewerkt en hij is naar Zuid-Afrika geëmigreerd en daar getrouwd met een man. Inmiddels wonen ze samen in Nederland.'

'Hij heeft arbeidsrecht gestudeerd en helpt zijn collega's als het gaat om verlof aanvragen of overuren uitbetalen. In het verleden heeft hij ook stukken geschreven over hoe het is om queer te zijn en uit een migrantenfamilie te komen. Veel mensen hebben geen idee wat voor bijzondere mensen er achter die balie zitten.'

Ook media hebben invloed op vooroordelen

Subtiele vooroordelen kunnen in de hand worden gewerkt door nieuwsmedia, zegt Antoinette Kroes. 'Ons onderzoeksproject bouwt voort op een eerder onderzoeksproject uit 2010 tot 2015. De stellingen waarop ouders moesten reageren waren echter zo conservatief dat er alleen maar sociaal wenselijke antwoorden uit kwamen. Behalve bij: "Ik zou geen mannelijke babysitter inhuren". Daar kwamen veel verschillende antwoorden op.'

Dat verschil lijkt verklaarbaar. Kinderoppasser Robert M. is in die tijd veroordeeld voor het misbruik van 83 jonge kinderen. Ik heb gekeken hoe vaak deze zaak in het nieuws voorkwam en dat was echt disproportioneel vaak.

De helft van de ouders deed mee aan het onderzoek voordat het nieuws naar buiten kwam, de andere helft daarna. Die helft stond veel negatiever tegenover een mannelijke oppas.'

Het media-effect kan ook de andere kant op werken. 'Voor een onderzoek hebben ze mensen in het hoger onderwijs iedere week een aflevering van *Will & Grace* laten kijken. Iedereen stond daarna positiever tegenover homoseksuele en biseksuele mensen. Die groei was het grootst bij heteroseksuele mannen, die vooraf de meest negatieve houding hadden. Die impact van media en televisie, kan dus ook heel positief zijn.'

Waarom we de gordijnen niet moeten sluiten

Frank van Vree deed onderzoek naar de Holocaust en het Nederlandse geweld in Indonesië. Maandag geeft hij zijn oratie als Cleveringa-hoogleraar. 'Ik heb veel plekken bezocht waar vreselijke dingen zijn gebeurd: het geeft reliëf aan alles wat je in archieven vindt.'

DOOR VINCENT BONGERS
FOTO: ANP

I. Wat een kaasmolentje kan zeggen over de Holocaust

'De oorlog was thuis aanwezig', zegt Cleveringa-hoogleraar Frank van Vree (69). 'Mijn vader werd door de Duitsers gedwongen om te gaan werken in een munitiefabriek in de buurt van Leipzig. De Nederlanders daar hadden het relatief goed, ook al werd hij daar zelf erg ziek. Er werkten ook veel Oost-Europaanen en die werden mishandeld en gedood. Mijn vader was getuige van heel veel ellende. 'Als kind hoorde ik alleen maar de spannende verhalen. Bijvoorbeeld over sabotageacties. Er werden schroevendraaiers in machines gegooid. Mijn vader, die van beroep kleermaker was, moest die machines dan repareren. 'Rond zijn vijftigste kwamen de traumatiserende ervaringen boven. Hij kon niet meer goed slapen en zag steeds die ellendige beelden voor zich. Begin jaren negentig is hij teruggegaan naar de plek waar het kamp en de fabriek ooit stonden. Het bezoek werkte helend, de nachtmerries hielden op.' Van Vree is emeritus hoogleraar Geschiedenis van oorlog, conflict en herinnering aan de Universiteit van Amsterdam en tot september 2021 was hij directeur van het Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOO). Onder zijn leiding verscheen vorig jaar het grote onderzoek naar het extreme geweld dat Nederland toepaste in de Indonesische onafhankelijkheidsoorlog. Maandag houdt hij de Cleveringa-oratie in het Academieggebouw.

'Natuurlijk zal het verhaal van mijn vader een rol hebben gespeeld bij mijn latere interesse', vertelt hij. 'De herinnering aan de oorlog is echt mijn onderwerp, maar het is niet zo dat ik me door zijn geschiedenis daarop ben gaan richten. Ik raakte tijdens mijn studie geschiedenis geïnteresseerd in de relatie tussen media en samenleving. Dat is ook een rode draad in mijn werk gebleven. Mijn proefschrift in Leiden ging over de reactie van Nederlandse dagbladen op de opkomst van nazi-Duitsland. 'De dag voordat ik promoveerde in 1989 schreef ik een stuk in NRC met de titel "Auschwitz hoort bij Europa". Het viel me op dat juist in die jaren de oorlog overal in Europa weer steeds belangrijker werd. Vanaf de jaren zestig verloren de grote verhalen en ideologieën geleidelijk aan betekenis. De val van het communisme in 1989 was het definitieve keerpunt. Daarvoor in de plaats kwam een politiek waarin mensenrechten centraal staan.

'Parallel daaraan verschoof de focus in de herinneringscultuur van het verzet naar de slachtoffers, vooral van de nazistische vernietiging. De erfenis van de oorlog fungeerde in Europa als politieke en morele basis en als verbindend element, ook bij de uitbreiding van de EU.

'In de Gaza-oorlog komt de Holocaust-herinneringscultuur ook terug. Ik vertel daar maandag in mijn Cleveringa-oratie meer over. De steun aan Israël is voor een belangrijk deel in-

gegeven door wat er is gebeurd in de Tweede Wereldoorlog. Maar ook aan de pro-Palestijnse kant is er invloed, want het gaat om mensenrechten, die we vanwege 40-45 zo belangrijk zijn gaan vinden. In Israël zelf beroepen vredesactivisten en mensenrechtenorganisaties zich in hun verzet tegen de regering ook op de ervaringen van de Holocaust. 'Ik heb veel plekken bezocht waar vreselijke dingen zijn gebeurd. In Treblinka staat een van de meest indrukwekkende Holocaustmonumenten: betonnen velden met daarop 17 duizend stenen van verschillende formaten, midden in het bos. Sommige stenen dragen namen van verwoeste joodse gemeenschappen.

'Je ontwikkelt als onderzoeker professionele distantie, maar soms komt het toch hard binnen. Je moet daar niet bang voor zijn. Het geeft reliëf aan alles wat je in archieven en literatuur vindt. Eind jaren negentig was ik in het museum van Auschwitz. Tussen de spullen van mensen die in daar vermoord zijn, lag een kaasmolentje. Door zo'n object voel je plots ten diepste hoezeer mensen misleid waren. Ik realiseerde me dat deze mensen totaal niet wisten wat ze te wachten stond. Iemand heeft dat molentje ingepakt met het idee: ach, misschien zullen we daar nog oude kaas raspen. Ik was er helemaal door van mijn stuk.'

II. Hoe geschiedschrijving veranderde naar erkenning en meerstemmigheid

'Ik was als NIOO-directeur eindverantwoordelijke voor het onderzoeksprogramma *Onafhankelijkheid, Dekolonisatie, Geweld en Oorlog in Indonesië 1945-1950* dat vorig jaar werd gepubliceerd. Het beeld van die oorlog en het Nederlands kolonialisme is daardoor definitief gekanteld, zeker niet alleen door dit onderzoek, maar het was wel een belangrijk moment. In de politiek en de media zijn de conclusies geaccepteerd. Er zijn weliswaar nog steeds mensen die het "koloniale avontuur" blijven verdedigen, maar dat is een achterhoedegevecht.

'We lagen tijdens het onderzoek permanent onder vuur. Er kwam kritiek van de radicale anticoloniale activisten én van groepen die het traditioneel nationalistische beeld van de geschiedenis verdedigen: wat Nederland daar heeft gedaan was oké. Onderzoekers werden persoonlijk geaquaard. Ik ben zelf voor van alles uitgemaakt: nsb'er, pedofiel, etc. Je moet proberen dat van je af te laten glijden en tegelijkertijd de onderzoekers zo goed mogelijk beschermen.

'Soms werden we op grove wijze tegengewerkt. Teamleden zijn beschuldigd van het schenden van de wetenschappelijke integriteit. De dag voor de presentatie stonden we nog in de rechtszaal omdat we ons niet aan de opdracht zouden hebben gehouden en te eenzijdige conclusies zouden hebben getrokken. De rechter ging daar uiteraard niet in mee.

Het Holocaustmonument in Treblinka, Polen

'Er was kritiek dat we het woord "oorlogsmisdaden" bewust vermeden. Daar was geen sprake van. Veel gevallen van extreem geweld die in de conclusie en bij de presentatie werden genoemd, waren evidente oorlogsmisdaden. Het was een fout dat we dat niet expliciet hebben gezegd, want sommige critici gebruikten dit als argument om te laten zien dat wij niet deugden en de regering een ontsnappingsroute wilden geven. 'We wilden voorkomen dat het alleen maar over oorlogsmisdaden en juridische formuleringen zou gaan. Het ging ons om het hele scala van geweld en de samenhang met het vroegere koloniale geweld. Het is zonneklaar dat daar zaken tussen zitten die toen én nu in het internationaal recht worden gekwalificeerd als misdaden tegen de menselijkheid.

'De vruchtbare samenwerking met Indonesië is onderbelicht gebleven. We zijn er een paar maanden geleden geweest, bij de presentatie van de vertalingen van verschillende boeken en op bijeenkomsten met Indonesische historici. Zij hebben nieuwe thema's aangesneden die vaak waren weggelaten onder het nationalistische beeld van de onafhankelijkheidsstrijd. 'Dat dit soort onderzoek nu wordt gedaan in samenwerking met Indonesische historici, komt doordat de wereld totaal is veranderd. We zijn meer dan ooit van elkaar afhankelijk en delen ook meer met elkaar dan ooit. Mensen gaan anders met elkaar om dan in de koloniale verhoudingen van een eeuw geleden.

'Neem iets banaals als TikTok. Daarop zitten miljoenen mensen uit alle uithoeken van de aarde. Ze kijken naar dezelfde filmpjes en doen dezelfde trucjes. Dat creëert nieuwe banden en beelden, die weinig van doen hebben met traditionele clichés en vooroordelen. Die wederzijdse, wereldwijde afhankelijkheid in cultureel, politiek en economisch opzicht werkt ook door in de geschiedschrijving: die is meer gericht op erkenning van elkaar en op meerstemmigheid. 'Tegelijk moeten we vaststellen dat de verhoudingen in de wereld zwaar onder druk staan. Dat geldt voor Europa, waar het nationalisme en revanchisme in opmars zijn, maar ook elders. We kunnen ons geen nationalistische politiek permitteren, omdat de prijs daarvoor enorm zal zijn. Daarin schuilt het gevaar van politici als Orban, Poetin en Trump. 'En als ik naar Nederland kijk, ben ik er niet gerust op. De neiging om de gordijnen dicht te doen, is heel sterk, terwijl er dringende, dreigende problemen zijn, die alleen in internationaal verband zijn op te lossen.'

Frank van Vree, *Het verleden als ritueel. Over de 'ies van de geschiedenis' voor het heden.* Cleveringa-oratie, maandag 27 november, Academieggebouw, 16:00 u, aanmelden via de website

Wie is Cleveringa-hoogleraar Frank van Vree?

Frank van Vree is emeritus hoogleraar Geschiedenis van oorlog, conflict en herinnering aan de Universiteit van Amsterdam (UvA). Van 2016 tot september 2021 was hij directeur van het Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOO). Daarvoor was hij decaan van de Faculteit der Geesteswetenschappen en hoogleraar Mediastudies aan de UvA. Van Vree studeerde moderne geschiedenis en filosofie aan de Rijksuniversiteit Groningen en promoveerde in 1989 in Leiden op het proefschrift *De Nederlandse pers en Duitsland 1930-1939*. In 1995 verscheen *In de schaduw van Auschwitz* over de herinnering aan de Tweede Wereldoorlog in de Nederlandse film, literatuur en monumenten. Verder publiceerde hij onder andere twee bundels over de geschiedenis van de Hollandsche Schouwburg, verzamelplaats tijdens de Jodenvervolgving. In januari verschijnt *Nederland en de herinnering aan de Jodenvervolgving*.

De protestrede van Cleveringa

Op dinsdag 26 november 1940 had de Joodse hoogleraar rechten Eduard Meijers (1880-1954) in Leiden een college burgerlijk recht moeten geven. De Duitsers hadden echter alle Joodse medewerkers ontslagen. Het college werd overgenomen door collega-hoogleraar Rudolph Pabus Cleveringa (1894-1980), de decaan van de Rechtenfaculteit. Cleveringa gaf echter geen college maar hield een protestrede waarin hij zich verzette tegen het ontslag van Meijers en andere Joodse medewerkers. Een dag later werd hij voor deze daad opgepakt. De Duitsers sloten hem tot zomer 1941 op in de gevangenis van Scheveningen, het beruchte Oranjehotel. Zowel Cleveringa als Meijers overleefden de oorlog.

Ter herinnering aan de protestrede wordt er elk jaar een Cleveringa-hoogleraar aangesteld die op of rond 26 november de Cleveringa-oratie houdt.

BANDIRAH

COLOFON

Mare: Rapenburg 38, 2311 EX Leiden
Postbus 9500 2300 RA Leiden
Telefoon 071-527 7272
E-mail redactie@mare.leidenuniv.nl
Website mareonline.nl
Twitter @weekbladmare
Mastodon @weekbladmare@mastodon.online
Bluesky @mareonline.nl
Instagram @weekbladmare
Facebook: Leids Universitair Weekblad Mare
De redactie is op vrijdag gesloten.
Opplage circa 10.000

Hoofdreductie: Frank Provoost
frank.provoost@mare.leidenuniv.nl

Redactie: Vincent Bongers
vbongers@mare.leidenuniv.nl
Anoushka Kloosterman
a.s.kloosterman@mare.leidenuniv.nl
Marcijelle van der Kraan

m.w.s.van.der.kraan@mare.leidenuniv.nl
Sebastiaan van Loosbroek
s.p.van.loosbroek@mare.leidenuniv.nl
Mark Reid
m.a.reid@mare.leidenuniv.nl
Tamar Tros (stagiair)

Medewerkers: Romy van den Akker |
Emiel Beinema | Lente van den Berg |
Remco Breuker | Josette Daemen |
Lorenzo Gerritsen | Omar Ghaly | Olaf
Leeuwis | Maia de Quay

Art direction en vormgeving:
Marcel van den Berg,
joostmarcellis.nl

Fotografie: Taco van der Eb |
Marc de Haan

Illustraties: Bas van der Schot |
Bandirah | Silas.nl

Drukwerk: Rodi Rotatiedruk,
Broek op Langedijk

Advertenties: Bureau van Vliet B.V.
Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem
Telefoon 023 - 571 47 45 |
E-mail sales@bureauvanvliet.com
https://bureauvanvliet.com/
advertentie/Weekblad

Redactieraad: Kutsal Yesilkagit
(voorzitter) | Frank Israel (vice-
voorzitter) | Alexander Pleijter
(secretaris) | Willem van der Does |
Annemarie Drahmann | Nour Eldin
Emara | Rosanne Hertzberger |
Zoë van Litsenburg | Frank Rensen |
Marten Jesse Pot | Hermelijn Smits

MARETJES

De prijs voor een Maretje bedraagt €9,- per 30 woorden, opgegeven via redactie@mare.leidenuniv.nl uiterlijk t/m maandag 16.00 uur. Maretjes aangeboden voor commerciële doeleinden worden niet geplaatst, evenmin als Maretjes waarin zaken worden aangeboden die de waarde van €4,500 te boven gaan

Doel meer met je kennis! Vrijwilligers gezocht voor één uur per week **bijles** en **huiswerkbegeleiding** op verschillende locaties of bij de leerling thuis. **Leiden-Noord, basisonderwijs**, 6 leerlingen groep, 4, 7 en 8. Taal en rekenen. **Voortgezet onderwijs:** *Biologie, 4 vmbo. *NASK, biologie, 2 vmbo. *Engels, 2 vwo. *NASK (natuur- en scheikunde), 2 mavo. *Wiskunde, 2 vmbo. *Nederlands, 4 havo. *Wiskunde, 2 vmbo ba-

sis/kader. **Leiden-Zuid**, *4 leerlingen basisonderwijs, groep 4, 5 en 6. Woordenschat, lezen. *Ook hulp gevraagd bij organisatie van de bijles, één of twee middagen per week. Onderwijswinkel Arubapad 2 (Het Gebouw), ma, wo en do 15-17u. Tel. 071-5214256. E-mail: hdekoomen@owwleiden.nl.

Maretjes-extra zijn bedoeld voor semi-commerciële instanties. De prijs voor een Maretje-extra is €23,- incl. btw voor elke vijftig woorden. U kunt deze advertenties uiterlijk op de vrijdag vóór het verschijnen van Mare opgeven bij Bureau van Vliet B.V., Wateringweg 129, 2031 EG Haarlem, | +31 (0)23-5714745, info@bureauvanvliet.com

OPINIE

Screening van academici uit risicolanden is discriminerend

Is het toeval dat chipfabrikant ASML - onder zware druk van de Amerikaanse overheid - voor dezelfde landen exportbeperkingen kreeg opgelegd?

De overheid wil dat universiteiten academici uit Rusland, China, Noord-Korea en Iran streng gaan screenen. Dat is discriminerend, ineffectief en een verspilling van belastinggeld, betoogt **George Miley**.

De overheid wil de Nederlandse universiteiten zonder voorafgaande discussie een nieuw kennisveiligheidsbeleid opleggen. Ik werd op de hoogte gebracht van de situatie via een beleidsnota van de Faculteit der Wiskunde en Natuurwetenschappen die onlangs werd verspreid onder het wetenschappelijk personeel van onze afdeling. Dit leidde tot grote onrust onder sommige collega's.

Kern van het beleid is dat er in de toekomst een discriminerende screening wordt ingevoerd binnen de gehele faculteit wanneer er gasten worden uitgenodigd of collega's worden aangesteld die in een van vier zogeheten 'risicolanden' werken (Rusland, China, Noord-Korea en Iran). Ook bij formele bezoeken van stafleden aan instituten in deze landen wordt een screeningsproces gestart. Onder druk van hogerhand wordt op alle Nederlandse universiteiten een versie van het Kennisveiligheidsbeleid afgedwongen. Drie ministeries (Economische Zaken, Onderwijs Cultuur en Wetenschap, Justitie en Veiligheid) hebben de han-

'Zelfs tijdens de Koude Oorlog was screening niet zo extreem'

den ineen geslagen om gezamenlijk het landelijk beleid op te zetten en te beheren. Ze hebben al een duur leger ambtenaren aangesteld om het beleid ten uitvoer te brengen, zoals blijkt uit de lancering van een uitgebreid nieuw "Loket kennisveiligheid".

Rond dezelfde tijd dat de beleidsnota van onze faculteit verscheen, kwam de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen met een position paper waarin ze kritiek uit op het overheidsbeleid en waarschuwde voor de discriminerende aard ervan. Blijkbaar is de regering bezig met het voorbereiden van verdere draconische maatregelen die al zijn vastgelegd in een wetsvoorstel. Dergelijke screeningsprocessen zijn extreem en zelfs in de hoogtijdagen van de Koude Oorlog kwamen ze niet voor op Nederlandse universiteiten.

Er zijn verschillende principiële redenen om hier bezwaar tegen te maken. Ten eerste is het maken van een lijst met risicolanden discriminerend en impliceert het dat we collega's uit landen niet moeten vertrouwen. Nog zorgwekkender is dat dit beleid ertoe kan leiden dat alle medewerkers en studenten met een Chinees of Oost-Aziatisch uiterlijk als verdacht worden beschouwd. Hebben we dan niets geleerd van de toelagenaffaire als het gaat om onbedoelde discriminatie?

Ten tweede impliceert het bestempelen van landen als risicolanden dat het potentiële vijanden zijn. Het draagt eraan bij dat de wereld zich steeds sneller verdeelt in tegengestelde internationale blokken wat uiteindelijk kan leiden tot een wereldoorlog. Ten derde is het altijd een kwestie van de politieke smaak van de ministeries welke landen op de lijst met risicolanden worden gezet. Momenteel zijn dat Rusland, China, Noord-Korea en Iran. Maar hoe zit het met Wit-Rusland? En bestempe-

len we de vs ook als 'risicoland' als Donald Trump de presidentsverkiezingen wint in 2024? Nederland heeft er belang bij dat studenten en wetenschappers uit alle landen ons kunnen bezoeken en ervaren hoe wij leven, in plaats van dat ze als potentiële vijanden worden behandeld. In formele 'wetenschapsdiplomatie' tussen academici hielp al vaker om relaties te ontwikkelen en bruggen te slaan tussen landen nog voordat politieke contacten mogelijk waren. Denk bijvoorbeeld aan het Israëliësch-Palestijns 'West-Eastern Divan Orchestra' van de Israëliësch-Argentijnse pianist-dirigent Daniel Barenboim en de Palestijns-Amerikaanse literatuurwetenschapper Edward Said.

In mijn eigen vakgebied, astronomie, hebben acties zoals het opzetten van radio-interferometers (met atoomklokken!) tussen de vs en de ussr in de jaren 1960, bezoeken aan China tijdens de Culturele Revolutie en het bewerkstelligen van de toelating van China en Noord-Korea tot de Internationale Astronomische Unie ervoor gezorgd dat er contacten werden gelegd met mensen in deze landen nog voordat er sprake was van enige politieke 'dooi'. Pogingen om landen op academisch gebied te isoleren werken meestal juist averechts.

Naast het feit dat het discriminatie veroorzaakt op onze universiteit, is het toepassen van een algemeen beleid op de hele faculteit en universiteit op basis van land ook zeer ineffectief. Sluicht een heel klein deel van ons onderzoek is geheim. Is het dan niet beter om discriminatie te vermijden door alleen de toegang tot dat kleine aantal gevoelige onderzoeksgebieden te beperken? 'Risicolanden' kunnen immers toch gemakkelijk spionnen uit andere landen inhuren om in hun plaats te handelen.

Het opstellen en uitvoeren van kennisveiligheidsbeleid per faculteit en universiteit is dus zonde van de tijd en moeite die beter besteed kunnen worden aan nuttige activiteiten. De kosten van de nieuwe kennisveiligheidsindustrie (mensuren, middelen en vergaderingen) zijn aanzienlijk en moeten transparant en openbaar worden gemaakt. De uitgaven die nodig zijn voor de verscherpte screening en andere processen die in de voorgestelde nieuwe wet zijn vastgelegd, zullen zelfs nog hoger uitvallen. Tot slot vraag ik me af of het toeval is dat de huidige lijst van risicolanden precies overeenkomt met die van de landen waarvoor Nederland onlangs exportbeperkingen oplegde aan chipfabrikant ASML, onder zware druk van de Amerikaanse overheid. Ik vermoed dat de kennisveiligheidsindustrie slechts een dure façade is waarmee de regering aan de vs wil laten zien dat Nederland tot hun meest trouwe bondgenoten behoort.

Kortom, het nieuwe beleid is discriminerend, gevaarlijk, ineffectief, bureaucratisch en een aanzienlijke verspilling van middelen die beter besteed zouden kunnen worden aan onderzoek, onderwijs of aan een van de dringende maatschappelijke behoeften. Ik stel dat Nederland ondoordacht en zonder de nodige discussie dit kennisveiligheidsmoeras is ingestapt en ik roep de universiteiten op om zich hiertegen te verzetten.

George Miley is emeritus hoogleraar Astronomie aan de Universiteit Leiden, oud-voorzitter van de Internationale Astronomische Unie en de eerste astronoom die China bezocht aan het einde van de Culturele Revolutie

Interested in learning a language?

Register for one of our courses!

The Academic Language Centre offers a wide range of practical language courses!

Foreign Languages

- English
- French
- German
- Italian
- Spanish
- Swedish
- Arabic
- Chinese
- Japanese
- Korean
- Persian
- Russian

Dutch

- Dutch courses: once or twice a week
- Dutch Conversation Lessons
- Dutch for German Speakers
- Dutch Intensive and Super Intensive

For more information

071 - 527 2332

atcleiden.nl

academisch_talencentrum

Universiteit Leiden
Academic Language Centre

Connecting through language

De kracht van kwetsbaarheid

Van vrouwen wordt voortdurend het onmogelijke gevraagd, vindt het Leidse collectief DansBlok. In de voorstelling *BALLEN LOS* zoeken ze naar een uitweg. 'Het verwachtingspatroon is een jongleertruc waarbij je altijd handen tekortkomt.'

DOOR TAMAR TROS
FOTO LISA BALL

Als bevroren godinnen staan vier dansers op witte sokkels in een oude brandweerkazerne. Terwijl het geluid van regen op de ramen tikt, voeren Rosa Alessie, Éryn Nieuwint, Dieuwertje Spek en Tessa Wouters losse stukken van hun aankomende voorstelling *BALLEN LOS* op. In Kazerne Blau, die dient als oefenruimte van collectief DansBlok, knopen de dansers gedeconstrueerde rokken om hun heupen, zodat een skelet van een kledingstuk ontstaat dat met elke stap meebeweegt. Wat rustig, kinderlijk en vrolijk begint, wordt al snel wild gedraai waarbij de lichamen als tandwielen in een machine langs elkaar heen bewegen. Een voor een doen Alessie, Nieuwint en Wouters de kledingstukken af en beginnen ermee in het rond te zwaaien, waarna Spek uiteindelijk alle rokken om zich heen krijgt gebonden en in een hopeloze strijd met de kostuums belandt. Na afloop van de 'work in progress'-voorstelling volgt een gesprek tussen publiek en performers. 'Ik vond het wel even spannend', bekent een toeschouwer: 'Ik dacht steeds dat jullie elkaar zouden raken.' De dansers knikken. 'Het is niet altijd makkelijk om de rokken te laten doen wat wij willen', zegt Spek. Het publiek herkent veel van de gevoelens van druk en verwachtingen die de dansers over proberen te brengen en zijn benieuwd naar de rest van de voorstelling. Voordat Alessie wil verklappen wat de toeschouwers nog allemaal niet gezien hebben, valt Nieuwint haar in de rede: 'Kom naar de première!'

Op 25 november is *BALLEN LOS* te zien in theater Ins Blau. De makers proberen de druk van alle verwachtingen die de samenleving op vrouwen projecteert uit te beelden en een tegenreactie te bieden.

Hoe zijn jullie als danscollectief begonnen?

Rosa Alessie: 'We komen allemaal oorspronkelijk uit Leiden en keerden daar terug nadat we onze eigen weg hadden gevonden in de danswereld. Toen we elkaar weer troffen, vonden we het heel jammer dat Leiden niet echt een dansscene heeft. Het is de stad van kunst en kennis, maar die kunst hangt voornamelijk in musea. Toen zijn we samen evenementen gaan organiseren op iconische Leidse locaties, zoals de oude Sterrewacht, met in elke zaal een andere dansvoorstelling van beginnende makers. We probeerden juist de theaters te ontwijken om zo een divers publiek te bereiken. We bleven dit soort dingen organiseren en in 2019 hebben we besloten om DansBlok te vormen.'

Waar gaat *BALLEN LOS* over?

Alessie: 'Wij zijn allemaal vrouwen van begin dertig en we ervaren dat de maatschappij allerlei verwachtingen op ons projecteert. We kunnen ons ertegen verzetten of erin meegaan, maar moeten er op de een of andere manier op reageren. De voorstelling gaat over hoe we als vrouwen alles moeten kunnen en zijn, maar ook altijd net tekortschieten. 'De belangrijkste boodschap is dat er kracht zit in kwetsbaarheid. We vinden zelfstandigheid en doorzettingsvermogen heel belangrijk en doen alles graag zelf. Daarom was dit maakproces heel therapeutisch voor ons. We hebben de afgelopen jaren gemerkt dat wanneer een van ons aangeeft dat er iets aan de hand is en ze even niet meer kan, dat de rest dan als een blok achter haar staat om haar erdoorheen te helpen. Dat onuitgesproken gevoel van *sisterhood* is heel fijn. We hoeven het niet alleen te doen, maar dan moeten we ons wel openstellen en steun toelaten. Wat gebeurt er als we alle ballen loslaten en onszelf toestaan om kwetsbaar te zijn?'

Hoe komen jullie bij dit soort thema's?

Dieuwertje Spek: 'De onderwerpen staan vaak het dichtbij ons. We voelen er iets bij en kunnen er iets over zeggen.' Alessie: 'Onze festivalvoorstelling en film *PLASTISCH* ging en over het milieuproblematiek, maar ook over de toename van *plastic fantastic* schoonheidsidealen. Dat was iets waarmee we zelf bezig waren en dan voelt het belangrijk daar iets over te maken. Voor *BALLEN LOS* hebben we vooraf interviews afgenomen met verschillende vrouwen.' Spek: 'Het bleef wel binnen onze eigen kring, we kregen alleen daar al zo veel verschillende antwoorden op dezelfde vragen.' Alessie: 'Mijn oma heeft een hele andere kijk op het onderwerp dan het zusje van Tessa, bijvoorbeeld.' Spek: 'Een moeder die huisvrouw is, ervaart vrouw zijn heel anders dan iemand die dag in dag uit in een mannenwereld werkt.' Alessie: 'We hebben die antwoorden met elkaar besproken en dat heeft ons inspiratie gegeven. Daar kwam ook de titel vandaan. Een van onze vragen was: wat vind je vrouwelijke eigenschappen? Er waren veel verschillende reacties, maar wat steeds bleek, is dat vrouwen goed zijn in heel veel dingen tegelijkertijd volhouden. Dan heb ik het niet over zoiets sufs als multitasking, maar bijvoorbeeld het runnen van een gezin, een fulltime baan hebben en er dan óók nog leuk en verzorgd voor de dag komen. Dat verwachtingspatroon is anders dan voor mannen en kan voelen als een soort jongleertruc waarbij je al die ballen in de lucht moet houden, maar altijd net even een paar handen tekortkomt.'

Hoe zouden jullie *BALLEN LOS* zelf omschrijven?

Tessa Wouters: 'Schoonheid, kwetsbaarheid, chaos, dynamiek, energie.' Éryn Nieuwint: 'Het zal voor velen herkenbaar zijn en het zal hoe dan ook iets met je doen.' Spek: 'Het is voor zowel vrouwen en mannen heel interessant. Het publiek zal worden meegezogen in onze emoties.' Alessie: 'Het is een zoektocht die we op poëtische wijze hebben vertaald naar dans, met een afsluitend drankje en misschien zelfs een vegetarische bitterbal. Dan hebben we toch even allemaal een bal vast.'

Dansblok, *BALLEN LOS* (try-out), Theater Ins Blau, 23 en 24 november, 20:30 u, €14,50 – 17,50

Wat is het 'Nectar Effect'?

Koen van Leeuwen (28, net afgestudeerd bij filosofie, zang/gitaar): 'Daarmee doelen we op het kippenveldmoment dat je kan krijgen wanneer je sommige muziek hoort. Het is een bijna onverklaarbaar gevoel, waardoor je één wordt met de muziek. Dat effect willen we ook bij het publiek bereiken. In ieder nummer móét zo'n moment zitten, anders is het niet goed genoeg. We willen mensen zo veel mogelijk laten ervaren, met nummers waar je over kan nadenken, maar ook op kan dansen of headbangen.' Luc Zwinkels (26, psychologie, drums): 'Het is altijd leuk als mensen losgaan op onze muziek. Een van onze eerste optredens was in De Paap in Den Haag, waar ook bands als Di-Rect begonnen zijn. Het werd heel goed ontvangen, mensen

waren echt onder de indruk. Dat geeft veel voldoening en motivatie om door te gaan.' Ophir Waasdorp (26, taalkunde, bas/zang): 'We luisteren alle drie naar heel verschillende muziek. Ik hou van progrock uit de jaren '70, zoals de vroege Genesis, waarmee ik ben opgegroeid. Koen luistert graag naar energieke bands uit de Haagse scene, zoals Wodan Boys, terwijl Luc gek is op rock en funk uit de jaren '90, zoals Red Hot Chili Peppers. Al die invloeden samen vormen de inspiratie voor onze eigen muziek.' Van Leeuwen: 'Karakteristiek aan onze nummers is dat er onverwachte wendingen in zitten, onlogische akkoorden. Het kan een ruige sfeer hebben, maar er zitten altijd harmonieuze elementen in. Ophir en ik schrijven het meest. Afzon-

derlijk van elkaar zijn we wat aan het klooiën op onze gitaren. Vaak sturen we elkaar midden in de nacht een geluidsoptname met een goed idee. Dan krijg ik om twee uur 's nachts een partij van Ophir, raak ik geïnspireerd en ben ik tot diep in de nacht bezig een tekst en zanglijn te bedenken.'

Is Leiden geschikt om als beginnende band je weg te vinden?

Zwinkels: 'Het is een kleine wereld en de sfeer onder muzikanten is heel goed. Er heerst veel solidariteit. Ook mogen we regelmatig spelen op onze studentenverenigingen, SSR en Catena.' Waasdorp: 'Het probleem is dat veel kroegbazen denken dat muziek maken slechts een hobby is, een geluid dat breder in de maatschappij te horen is. We treden graag op en hoeven geen hoge winst te maken, maar we willen op z'n minst de kosten voor de oefenruimte en instrumenten eruit halen.'

Hoe combineer je de band met studie en werk?

Van Leeuwen: 'Ik ben hard aan het solliciteren en heb dus veel tijd over. Daarom beheer ik ook onze sociale mediakanalen. De band is voor ons alle drie heel belangrijk en we zijn vastberaden er iets groots van te maken. Mijn huisgenoot heeft inmiddels geaccepteerd dat ik soms twee dagen achter elkaar, acht uur lang per dag hetzelfde stukje speel op de piano. Je moet er iets voor over hebben.' Zwinkels: 'Elk mogelijk moment gaat op aan muziek maken. Of bandjes kijken, om inspiratie en contacten op te doen.' Waasdorp: 'Muziek maken is onze grootste passie, het helpt me om tot rust te komen. De beste ideeën komen als ik veel te doen heb, tijdens tentamenweken schrijf ik de beste nummers.'

Vinden jullie het belangrijk om ook politieke nummers te maken?

Van Leeuwen: 'Elk nummer moet een verhaal vertellen. Zo borduurt het nummer "Babylon" voort op het Bijbelse verhaal en gaat het over hoe mensen elkaar niet meer begrijpen, waardoor er polarisatie ontstaat. Met onze muziek proberen we mensen te verbinden, dat overstijgt taal.' Waasdorp: 'Onze eerste single "Carnage" is kritisch op de idiotie van mensen met macht en gaat over het gevaar van desinformatie. We hebben er een fragment in opgenomen van een Australische klimatoloog die in de jaren '70 al waarschuwde dat de planeet verwoest werd en voorspelde dat we rond 2020 de gevolgen van klimaatverandering aan den lijve zouden ondervinden. Daar maken we ons als band enorm zorgen over. Op een dode planeet kan je geen muziek maken.'

Binnenkort verschijnt jullie eerste videoclip, bij het lied 'Dying Again'. Hoe ging dat?

Zwinkels: 'We hebben onszelf vier dagen lang in een koelcel opgesloten en die hele ruimte behangen met oranje doeken, de kleur van ons logo, die we uiteindelijk met modder hebben besmeurd. Ophir had nog een oude gitaar liggen, die hebben we kapotgesmeten. Het was intens, maar ontzettend leuk om te doen.' Van Leeuwen: 'Het gaat over het ruige leven. Het is geïnspireerd door de levens van Kurt Cobain en Amy Winehouse, maar ook door een periode uit mijn eigen leven, toen ik in het bestuur van Catena zat. Het was een periode met weinig slaap, veel alcohol en veel stress. Het nummer gaat over hoe lastig het is zo'n patroon van constante verdoving te doorbreken. Je weet dat je hulp nodig hebt, maar je durft het niet te vragen.' Waasdorp: 'Tijdens het opnemen van de clip is mijn oma overleden. Ik werd 's nachts gebeld om afscheid te nemen en de volgende dag stond ik om negen uur 's ochtends weer op de set om twaalf uur lang te filmen. Zoiets doe je gewoon, je laat de band niet in de steek. En mijn stemming hielp wel om de emotie van het nummer over te brengen.'

Jullie geven alles voor de band?

Waasdorp: 'We zetten alles op alles om er een succes van te maken.' Zwinkels: 'Zo ben ik in september aan mijn knie geopereerd, maar we waren ook geboekt voor een paar optredens. Met pijn en moeite heb ik toen gespeeld. Daar zit je dan, in een moeizame houding achter je drumstel, terwijl je eigenlijke knie niet kan buigen. Nogal lastig, als je de hi-hats wil bedienen. Twee dagen na het optreden in de Nobel word ik aan mijn schouder geopereerd, die planning heb ik erop aangepast. Als het goed is, kan ik daarna weer moeiteloos drummen.' Waasdorp: 'Een tijdje geleden werd "Carnage" gedraaid door *KinkEM*. Toen stuurde iemand een berichtje dat hij onze muziek zo vond, en tickets voor al onze shows had gekocht. Daar doe je het voor.'

The Nectar Effect is 25 november om 19:00 uur te zien in de Nobel tijdens Randstad Rebels, een avond vol lokale bands.
€10

Op een dode planeet klinkt geen muziek

De Leidse alternatieve rockband The Nectar Effect speelt zaterdag in de Nobel. 'Tijdens tentamenweken schrijf ik de beste nummers.'

DOOR ROMY VAN DEN AKKER
FOTO KYMAN CHENG

‘Wat wilde ik met mijn leven: acteren of studeren?’

DOOR LORENZO GERRITSEN
FOTO TACO VAN DER EB

Huis: bij ouders, in Voorhout
Grootte: 8 m²
Huur: 0
Aantal bewoners: 4

Wacht eens even, ken ik je niet ergens van?

‘De meeste mensen kennen mij als hoofdrolspeler van de film *Dik Trom* (2010). De rest van mijn middelbare school heb ik nog bijrollen gespeeld, zoals in *Michiel de Ruyter*. Ik moest toen tijdens een zeeslag over het dek rennen en schreeuwen: “Ik moet poepen!” Gelukkig hebben ze het eruit geknipt, want het was heel raar eigenlijk. ‘Het spelen van een hoofdrol was een gave ervaring. *Dik Trom* was een van de grootste kinderfilms van Nederland.

Ze hadden enorm uitpak met promotie en alle media eromheen. Ik zat ook met allemaal BN’ers. Weinig mensen kunnen zeggen dat ze hebben geluncht met Katja Schuurman. We hadden een grote première in Tuschinski en mochten naar buitenlandse filmfestivals. Ik voelde me een beetje een Hollywoodster. Ik kreeg soms van de productie op mijn kop dat ik geen sterallures moest krijgen.’

Hoe heb je die rol gekregen?

‘Toen ik vier was, ben ik opgegeven bij een castingbureau. Mijn moeder heeft elk jaar braaf foto’s gestuurd van hoe ik er uitzag. Op een gegeven moment werden we gebeld of ik auditie wilde doen voor een film. Het ging om een eindexa-

menproductie van de filmacademie: *Jacco’s film* (2009). Hij werd heel goed ontvangen en werd genomineerd voor een Kristallen Beer in Berlijn. Die film heeft mij bekend gemaakt in het wereldje. ‘Bij de auditie van *Dik Trom* vonden ze mij niet dik genoeg, maar ze vonden mij wel beter acteren dan de andere kandidaat. Ik vond dat wel een compliment. De film ging heel erg over *body positivity* en het verschil tussen dik en dun wilden ze daarom graag uitvergrooten. Dus besloten ze een dikmaakpak voor mij te maken.’

Ben je nu gestopt met acteren?

‘Acteren is moeilijk te combineren met mijn studie biologie. Op mijn achttiende dacht ik: “Wat wil ik met mijn leven?” Wil ik echt doorgaan met film en daar tijd en moeite in steken, of wil ik zekerheid in mijn leven? Dus ik heb de bewuste keuze gemaakt om me te focussen op een studie. ‘Ik wilde het niet als schnabbeltje naast mijn studie blijven doen. Als ik nog zou acteren, dan zou ik me er echt aan committeren en acteerlessen nemen. Een reclame is wel in een dag geschoten, maar voor een speelfilm ben je echt dagen kwijt. Bij kinderfilms houden ze daar vaak nog rekening mee. Die worden vaak in de zomervakantie opgenomen. Ik heb het afgesloten voor mezelf en ik ben erg blij met wat ik nu doe.’

Wat doe je nu dan?

‘Zoals je in mijn kamer kan zien, heb ik altijd al fascinatie gehad voor de natuur, dieren en planten. Ik loop nu stage bij Naturalis, waar ik onderzoek doe naar de insectendiversiteit in vogelnestkastjes. De afgelopen maand heb ik ze bij mensen gelegd met een plastic zak. Nu zit ik in het lab alles uit te zoeken met een binoculair, een soort microscoop waarmee je met beide ogen kan kijken. ‘De vogelbescherming zegt dat je jaarlijks je kastje moet legen, want dat zou beter tegen parasieten en vlooiën werken. Waarschijnlijk is dat niet waar, want tot nu toe lijken we daarvoor juist meer vlooiën te vinden. Op mijn arm heb ik helaas ook een paar beten. Het scheelt dat ze je maar één keer bijten, omdat ze erachter komen dat je geen vogel bent.’

COLUMN | MAIA DE QUAY

Zo’n West vs. Rest-column is cliché, maar dit geloof je toch niet?

Al sinds ik een jaar of 17 ben, gaan mijn moeder en ik elk jaar een weekend naar haar geboortestad Maastricht. We doen daar dan wat veel moeders en dochters doen: rondlopen, kletsen en allerhande dingen consumeren - van cappuccino’s tot rokjes tot vlaai. Door drukte, corona en een uitwisseling naar Schotland waren we helaas al een paar jaar niet geweest, maar afgelopen weekend was het weer zover en reden we ’s ochtends vroeg vanaf Nijmegen het landschap tegemoet waar zowel de heuvels als de ruis op de radio toenamen.

Misschien kwam het door het feit dat ik er dus al enige tijd niet was geweest (of überhaupt de Randstad-enclave had weten te ontvluchten), maar mijn god, wat was het een verademing om me onder Maastrichtnaren te begeven.

Het weer was het hele weekend om te janken, maar in plaats van mijn moeder en mij gewoon te negeren toen we natgerend een winkel instapte, begon een Maastrichtse dame spontaan een verhaal te vertellen over de problemen die ze ’s ochtends had gehad met het in toom houden van haar net geföhnde kapsel terwijl ze met een capuchon op naar werk moest fietsen.

Terwijl zij geen detail onbesproken liet en haar worsteling deelde alsof het een grootse Griekse tragedie betrof, kon ik niet anders dan denken aan het weekend daarvoor toen ik sorry had gezegd tegen een medewerker van een kledingwinkel nadat hij tegen mij op was gebotst.

In een andere winkel vertelde de eigenares ons vol trots en in een heerlijk Limburgs accent hoe ze haar hele kerstdiner inmiddels had samengesteld omdat het door het slechte weer zo lekker rustig was geweest. Toen ik na haar eerlijke oordeel over twee truien (de eerste stond me echt leuker dan de tweede), een recept voor konijn, een foto van haar dochter (echt waar!) iets afrekende, wenste ze me ‘heel veel succes, alles goeds en alvast een fijne kerst’.

Nu weet ik natuurlijk dat ik niet schrijf voor *HP/De Tijd* en dat het

over het algemeen een behoorlijk cliché is om een West v. Rest-column of een boomerig R.I.P. De Gastvrijheid In De Randstad-verhaal te schrijven, maar dit geloof je toch niet?

Daar komt ook nog eens bij dat mijn moeder en ik ons daarna zowaar *welkom voelden* in een restaurant waar we zonder reservering of tijdslot van maximaal 90 minuten konden zitten op normale stoelen (in plaats van houten krukken of tuinstoelen), men niet deed aan *shared dining* en het woord ‘concept’ niet één keer werd genoemd.

Het was in ieder geval nogal een contrast met een moment een paar weken eerder waarin ik het ‘terecht’ had genoemd dat een ober me ongeveer in mijn gezicht had uitgelachen toen ik om 19:00 op een vrijdagavond kwam vragen of ze nog een tafel hadden. Maar goed, ik ben inmiddels weer thuis en zal daarom het aangename met het noodzakelijke combineren: ik ga nog maar even nagenieten van de liefde en gastvrijheid (lees: heel basaal en normaal gedrag waar ik me blijkbaar dus niets meer bij kan voorstellen) van de Maastrichtnaren, en tegelijkertijd alvast nadenken waar ik wil eten in Amsterdam tussen 19:00 en 20:15 op een vrijdag over zeven weken.

Maia de Quay is student rechten

‘Ik ga nagenieten van de liefde (lees: heel basaal en normaal gedrag waarbij ik me niets meer kan voorstellen)’